## *ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.32.03
УДК 342.8:328.1:323.39(477)

**Ольга Науменко,**
*кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних технологій,*
*ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,*
*ORCID 0000-0003-0136-460X; EMAIL: naumenko.olya@gmail.com*

# НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ РЕКРУТУВАННЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

*У статті проаналізовано трансформацію виборчої системи України за роки незалежності. Розглянуто вплив виборчих систем на рекрутування політичної еліти. Еволюція виборчої системи проходила значні законодавчі зміни майже під кожні парламентські та частково місцеві вибори. Виборча система була апробована у виборчому процесі в формі мажоритарної, пропорційної та змішаної. Під час виборчих кампаній механізм структурування в Україні має створювати взаємозв'язок між електоральними уподобаннями і партійною структурою парламенту. З'ясовано, що зміна виборчої системи трансформує механізми рекрутування до політико-управлінської еліти. У результаті місцевих виборів 25 жовтня 2020 р. здебільшого кандидатами ставали депутати, які отримали мандат партією, при цьому навіть не подолавши виборчої квоти. Виборча система гарантувала депутатство кандидатам, що знаходилися на перших позиціях у загальнопартійних списках, при умові якщо їх партія долала виборчий бар'єр. Новий адміністративно-територіальний поділ в Україні зменшив кількість адміністративних одиниць та кількість місцевих депутатів. Проаналізовано, що для України наразі оптимальною буде пропорційна виборча система з відкритими регіональними списками. Президентом України В. Зеленським було запропоновано законопроект щодо зменшення кількості парламентарів до трьохсот, який залишився рішенням без практичної його реалізації. Подальшого дослідження потребує зменшення кількості народних депутатів в українському парламенті. Обґрунтовано висновок, що необхідним є підвищення рівня виборчого бар'єру, обрання політичних партій на ідеологічних засадах, можлива структуризація палат українського парламенту до двопалатного парламенту. Це сприяло б підвищенню структурованості парламенту та унормуванню шляхів входження до політичної еліти в Україні.*

***Ключові слова:*** *виборча система, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, політична еліта, місцеві вибори.*

**Вступ.** Формування виборчої системи зумовлюється постійними трансформаціями щодо її оптимізації, змінюючи відтак процедуру рекрутування до політичної еліти України. Політична еліта визначається за двома критеріями: ціннісний – на основі суспільного авторитету, якого набули особи незалежно від їх формального/офіційного статусу; формальним – на основі офіційного становища, яке посідають певні особи. Перефразування цих критеріїв щодо політичної еліти є таким: політична еліта за формальною ознакою – це ті, хто править; за ціннісною – це ті, хто гідний правити. Ці критерії можуть збігатися, але зміст та мета демократії в наближенні до даного ідеалу. Тому сучасна політична еліта України є завше елітою за формальною ознакою (Рудич, 2012, с. 90), відповідаючи лише певним особистісним, психологічним та професійним якостям.

**Метою цієї статті** є пошук та політологічний аналіз трансформації виборчої системи в Україні задля поліпшення механізмів рекрутування до політико-управлінської еліти. Серед **завдань**: аналіз трансформації виборчої системи за період незалежності України; визначення оптимальної виборчої системи для України; обґрунтування можливості запровадження двопалатного парламенту і шляхів рекрутування політичної еліти до обох палат.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сутність і типологія виборчих систем досліджувалися у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних учених. Т. Бевз досліджувала трансформацію виборчої системи за часів української незалежності (1989–2010 рр.) (Бевз, 2010, сс. 6–17). Л. Кочубей розглядала виборчі системи як основу формування політичних еліт та політичних лідерів (Кочубей, 2012, сс. 72–102). О. Розумний досліджував електоральний вибір на президентських і парламентських виборах 2019 р., а саме домінування партій лідерського типу на українській політичній арені (Розумний, 2021, сс. 7–8). Г. Зеленко досліджує інститут парламентаризму, феномен політичного відчуження та деформацію інституту парламентаризму; інститут виборів, який за кланово-олігархічного режиму зазнав суттєвої деформації. Як наголошує дослідниця, український політикум досить міцно тримався за змішану мажоритарно-пропорційну систему, яка забезпечила формування системи «превентивних заходів», що надавало можливість отримувати необхідний результат (Зеленько, 2022, сс. 86, 88).

Інститут виборів та виборче законодавство України перебуває в постійних змінах щодо виборчої системи на всіх рівнях виборів, тому потребує подальших досліджень. Вироблення оптимальних шляхів впровадження виборчого процесу для народних обранців та на місцевих виборах спричинить появу нових засобів реалізації пасивного виборчого права на законодавчому рівні, практичної реалізації механізмів рекрутування політичної еліти в законодавчій владі всіх рівнів.

У статті використано сукупність **методів** для дослідження зміни виборчої системи та її вплив на методи рекрутації політичної еліти. Історичний метод виявив зміни виборчого законодавства і виборчої системи. Системний аналіз дав можливість осмислити виборчу систему в Україні. Порівняльно-правовий метод дав змогу здійснити аналіз виборчого законодавства України.

**Результати та дискусії.** Виборча система виконує функцію рекрутування політичної еліти. Зі здобутям незалежності відбувалася постійна трансформація виборчої системи, що змінювало правила для входження до законодавчих органів і виконавчих органів влади.

У держав і суспільств, які стали на шлях демократичного розвитку, важливе місце посідає у їх політичному процесі проблема утворення виборчого законодавства, яке відповідає стану суспільних відносин і вибору типу виборчої системи, що створювала б передумови задля формування ефективної політичної еліти.

За роки незалежності в Україні відбулися значні зміни в правовому регулюванні виборів, здійснився пошук оптимальної виборчої системи, поліпшилися шляхи забезпечення законності проведення виборів і формування справжньої еліти. Досконалої демократичної процедури проведення виборів не існує, наявність більш ніж двох кандидатур при голосуванні не призводить до «оптимізму» всіх голосуючих. Існує багато факторів, через які неможливо визначити яка виборча система є найкращою. Переваги або ж недоліки тієї чи іншої виборчої системи залежать від тих конкретних умов, в яких система застосовується (Рудич, 2012, с. 73).

Інститут виборів є системою формування інших політичних інститутів, вибори сприяють здійсненню регулювання діяльності основних політичних інститутів, вибори як засіб легітимації владних інститутів є рушійним чинником політичної стабільності. Умовою ж політичної нестабільності часто є постійна змінюваність порядку проведення виборчих процедур, що знижує легітимність (Щедрова, 2015, с. 25).

Після розпаду СРСР Україна успадкувала виборчу систему, яка ґрунтувалася на мажоритарному принципі. Аналіз еволюції виборчої системи незалежної України розпочинається зі Закону «Про вибори» 1989 р. Вибори до Верховної Ради України 1990 р. проводилися за умов однопартійності, за мажоритарною системою абсолютної більшості в одномандатних виборчих округах. Основними політичними гравцями були блок комуністів і позапартійних, тоді як кандидати у депутати були рекомендовані відповідними партійними комітетами, кінцеве схвалення яких відбувалося Центральним Комітетом Компартії України. Вибори до Верховної Ради України у березні 1990 р. пройшли за умов ідеологічного

плюралізму і мали демократичний характер. За результатами виборів до парламенту потрапили 378 комуністів – 84 % від складу парламенту, і 72 безпартійних – 16 %. У парламенті після відновлення незалежності України почали утворюватись фракції, депутатські об'єднання та депутатські групи.

Формування парламентської еліти здійснювалося за таких соціально-політичних умов: у виборах брали участь представники різних громадсько-політичних рухів, що стало причиною занепаду однієї партії, наданню переваги для вибору демократичній платформі. Депутатський склад поповнився представниками партійно-радянської номенклатури, господарського та управлінського апарату, долучилися опозиційні письменники, колишні дисиденти, вчені та офіцери. Завдяки партійному структуруванню за партійною і ідеологічною ознаками утворилася парламентська більшість і меншість.

У вищому представницькому органі минула партноменклатура почала втрачати свої позиції, і як результат мало місце політичне структурування парламентської еліти за ідеологічними рисами. Попередній комуністичній еліті протистояла прагматична і реорганізована комуністична еліта і частина національно-демократичної інтелігенції.

У 1992–1993 рр. набула актуальності проблема реалізації виборчих прав громадян України, постала потреба у формуванні нових засад виборів в Україні, відповідності виборчої системи новим політичним відносинам, застосуванні в організації виборчого процесу демократичних міжнародних виборчих стандартів у сукупності з вітчизняним досвідом і традиціями.

Лише з листопада 1992 р. після ухвалення Закону України «Про статус народного депутата України» посада народного депутата стає офіційною на постійній основі, до цього періоду депутати працювали на громадських засадах. Назва Верховної Ради України як терміну «парламент» була визнана законодавчо 7 жовтня 1993 р. у Законі України «Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України», що стало правовим сприйняттям парламентської ролі депутатів.

Вибори до Верховної Ради України 1994 р. були позачерговими та проводилися за мажоритарною системою абсолютної більшості, що були дійсними за умов не менше 50 % виборців, які внесені до списків. У законодавчій роботі парламенту відбулася професіоналізація діяльності. Прийняття мажоритарної системи було спричинене слабкістю політичних партій та політичною неструктурованістю Верховної Ради України.

Виборча система 1998 р. та 2002 р. була змішаною: половина складу Верховної Ради України обиралася на основі системи пропорційного представництва, а половина – на основі мажоритарної системи відносної більшості. Запровадження мажоритарно-пропорційної системи сприяло підвищенню ролі політичних партій в суспільному житті. Політичні партії стали механізмом фактичного впливу на державну політику й діяльність парламенту.

Виборча система покликана забезпечувати: порядність, професіоналізм, чесність, відповідальність парламентарів перед виборцями, як основні чинники політичної стабільності, встановлення справжньої демократії в суспільстві і формування професійного парламенту, який спроможний виконувати в повній мірі завдання, покладені на нього Конституцією України. Мажоритарна виборча система сприяє формуванню в кандидатів лідерських якостей (Рудич, 2012, сс. 80–87).

Вибори до парламенту 2006 р. відбулися на пропорційній основі. Основними елементами української моделі виборчої системи стали: «жорсткий» бюлетень, загальнонаціональний багатомандатний виборчий округ, 3 % бар'єр, який на минулих парламентських виборах за пропорційної виборчої системи становив 4 %, що не збільшило представництво партій і їх блоків у парламенті. Виборці у виборчих кампаніях здебільшого орієнтувалися на особистості політиків, лідер був як стиль і бренд партії. Ті вибори були найдорожчими на певному проміжку формування виборчої системи України. Вибори ж до Верховної Ради України 2007 р. проходили на пропорційній основі та характеризувалися застосуванням адмінресурсу, війни референдумів і підтасування рейтингів, які були технологіями в боротьбі за голоси виборців (Рудич, 2012, сс. 92–93).

В багатьох країнах важливою є проблема наповнення моделі загальнонаціонального представництва функціональністю, механізмами реалізації політичних прав громадян та процедурами відповідальності. У зарубіжній практиці з ціллю адаптації виборчої системи до суспільно-політичних викликів часто інші держави запроваджують істотні зміни в виборче законодавство, навіть і на передодні виборів. Пошук напрямів збільшення ефективності інституту виборів і виборчої системи для України допоможе зміцнити демократичні здобутки і підвищить динаміку процесу демократизації (Щедрова, 2015, с. 24).

Проаналізувавши характер виборчих кампаній в Україні, виявилося, що наявний механізм структурування в Україні не створює відповідний взаємозв'язок між електоральними уподобаннями та партійною структурою парламенту, не заохочує формування стабільної більшості й не підтримує партійну дисципліну. Як результат – фрагментарність і нестабільність партійної структури парламенту, незначний рівень впливу партій на прийняття рішень, спостерігається значна залежність між ефективністю прийняття рішень і рівнем партійної фрагментації парламенту (Бевз, 2010, с. 15–16).

У Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. була змішана пропорційно-мажоритарна система. Парламентські вибори 27 жовтня 2019 р. пройшли за пропорційно-мажоритарною виборчою системою. 19 грудня 2019 р. був прийнятий кодифікований законодавчий акт Виборчий кодекс України який вмістив в собі всі положення законодавчих актів про виборчі процеси. Відповідно до даного Кодексу вибори до парламенту проводяться за пропорційною системою з відкритими регіональними списками. У виборчому бюлетені існує графа як для номеру партії, так і для номеру кандидата від цієї партії з регіонального списку.

25 жовтня 2020 р. відбулися місцеві вибори в Україні за нового адміністративного поділу і за нової виборчої системи, та новим Законом «Про місцеві вибори». Виборці голосувати як за кандидатів в депутати рад всіх рівнів місцевого самоврядування, так і за кандидатів у голови територіальних громад. Новий адміністративно-територіальний поділ в Україні зменшив кількість адміністративних одиниць і кількість місцевих депутатів. Тоді, як було сформовано 1470 територіальних громад, за винятком окупованої території Криму. Порівняно з місцевими виборами 2015 р. відбулося зменшення кількості мандатів до органів місцевого самоврядування на 78 %. Як результат – збільшилася конкуренція між кандидатами та партіями, зросло значення мандату, що політичні актори чітко усвідомили. Відмінність проведення виборів стосувалася тих громад, де вибори проходили за мажоритарною або пропорційною виборчою системою з гнучкими списками. Для пропорційних партійних виборів поріг становив від 90 тисяч виборців до 10 тисяч. Громади з кількістю виборців понад 10 тисяч мали значення для політичних партій, тому що самовисування залишилося лише в містах та селищах з кількістю виборців до 10 тисяч. Пропорційна система з гнучкими списками більше переваги надавала партіям впливати на процес, хто пройде до ради, чим виборцям. Це залежало від законодавчої норми, або ж 25 % від виборчої квоти, не подолавши яку кандидат не в змозі покращити своє місце у списку. У протилежному випадку партійний список залишається таким, яким був сформованим політичною партією від початку виборчих змагань. Наявна складна система по підрахунку голосів зважає на місце кандидата в окружних і загальнопартійних списках. Як результат, досить часто кандидатами ставали депутати, що отримали мандат партією, але при цьому навіть не подолавши виборчої квоти. Виборча система гарантувала депутатство кандидатам, що знаходилися на перших позиціях у загальнопартійних списках, при умові якщо їх партія долала виборчий бар'єр (Лебедюк, 2021, сс. 68–69).

Питання щодо оптимальної виборчої системи в політичному дискурсі підіймалося з часу проголошення української незалежності. Перехід від мажоритарної виборчої системи до змішаної, відповідно до якої половина депутатського корпусу обиралася в одномандатних округах, а інші половина за пропорційною виборчою системою у загальнодержавному окрузі, викликали ідею обрання всього складу парламенту на основі пропорційного представництва всередині політичних партій та блоків.

Оголошуючи початок політичної реформи 24 серпня 2002 р., Президент України Л. Кучма підкреслив, що реформування системи виборчого законодавства повинно відповідати запитам парламентсько-президентської системи, мало відбутися впровадження пропорційної системи виборів «європейського зразка». Іншим кроком щодо впровадження пропорційної виборчої системи було намагання Президента України В. Януковича з підтримки програми діяльності уряду в обмін на голоси фракцій більшості за пропорційний закон про вибори. Ці умови не набули практичної реалізації.

19 вересня 2003 р. був підписаний «Меморандум солідарності демократичних сил» керівниками фракцій «Наша Україна», КПУ, БЮТ, СПУ, базою якого була потреба у проведення парламентських виборів за пропорційною основою. Такий перехід до пропорційної системи виборів надав би можливість забезпечення чіткої фракційної структуризації парламенту і збільшення його впливу на формування уряду (Бевз, 2010, с. 9; сс. 12–13).

В Україні був схвалений пропорційний виборчий закон в ніч з 25 на 26 березня 2004 р., який був підписаний чинним Президентом та набрав чинності. Цей закон про пропорційні вибори був компромісом для затвердження політичної реформи та мав безліч змістовних недоліків. Запровадження пропорційної виборчої системи в Україні передбачало її конфронтаційний характер, перетворивши вибори на інструмент сепарації українських регіонів і їх відсторонення один від одного через політиків, а не через об'єктивні причини.

Провідні українська партії так і не стали загальнонаціональними за допомогою пропорційної виборчої системи, остерігаючись ризиків втрати своїх виборців без одержання прихильності чужих виборців (Бевз, 2010, с. 14–15).

Найбільш яскраво за президенства В. Януковича проявилося позбавлення парламенту права поточного коригування складу уряду, а його номінальне право в його ж утворенні і відставці зламало притаманний для повноцінних демократій ланцюг «виборець – партія – парламент – уряд». Через відміну в 2010 р. конституційної реформи 2004 р. відбулася відміна норм про ексклюзивне право фракцій щодо формування коаліції більшості та належна індивідуалізація права на входження до такого об'єднання, що створило сприятливі обставини для легального переходу депутатів Верховної Ради України з одного табору в інший, зазвичай пропрезидентський. За цих обставин сформувався режим найбільшого сприяння для парламентської корупції, коли створився «ринок депутатських послуг» за допомогою якого «монетизувалися» переходи по фракціях, деякі голосування чи участь у просуванні законопроектів. Відміна конституційної реформи була початком зрощення держави і криміналу.

Кланово-олігархічному політичному режиму притаманні відповідні механізми інкорпорації політичного класу, специфічна конфігурація виборчої системи та соціальні ліфти. Як зауважує Г. Зеленько (2022), в новоприйнятому Виборчому кодексі варто було б диференціювати обмежувальний бар'єр, знизивши його до 3–4 %, або ж підвищивши для партійних коаліцій на рівні 8–10 % з ціллю стимулювання політичних партій до об'єднання, що поліпшить стабілізацію партійної системи і повернення партіям їх функцій та ролей у політичному процесі (Зеленько, 2022, сс. 86–87; с. 95).

Основними характерними ознаками пропорційної виборчої системи є голосування громадян за створені ними списки кандидатів у депутати і їх політичні програми, а не за окремих депутатів.

Україна успадкувала однопалатний парламент ще з радянських часів, тоді як у більшості країн Європи функціонує двопалатний парламент. Верхню палату могли б представляти представники з регіонів (посадові особи областей, голови обласних державних адміністрацій, голови обласних рад), у відповідності до кількості адміністративно-територіальних одиниць в Україні. Тоді як нижньою палатою був би вже існуючий склад народних депутатів Верховної Ради України, які виконуватимуть виключно законодавчі функції. Основною функцією нижньої палати було б представлення інтересів виборців шляхом народного волевиявлення через вибори. Відповідно нижню палату парламенту варто

було б обирати за вже визначеною пропорційною виборчою системою, а верхню палату – за мажоритарною виборчою системою по одномандатному виборчому округу. Тому, оптимізація виборчого процесу в Україні має в певній мірі сприяти зазначеним процесам у майбутньому.

Президент України В. Зеленський в серпні 2019 р. на виконання своєї передвиборчої програми ініціював законопроект щодо внесення змін до Конституції України в частині зменшення кількості народних депутатів до трьохсот. Даний законопроект попередньо був схвалений Верховною Радою України і проаналізований Конституційним Судом, які у висновку підтримали ініціативу Глави держави як таку що відповідає вимогам Основного закону. 25 жовтня 2020 р. в загальнонаціональному опитуванні в «5 питаннях від президента» було питання «Чи підтримуєте ви скорочення кількості народних депутатів до 300?», з ним погодились 89,6 % опитаних виборців, та не підтримали 7,1 %. Це рішення керується фаховістю на рівні національного парламенту, що позитивно вплине на якість представництва інтересів виборців. Зважаючи на новий адміністративно-територіальний поділ, кількість у 300 народних обранці є доцільною (*Щодо зменшення кількості*, 2020).

**Висновки.** За наявної адміністративно-територіальної реформи місцеві еліти посилили своє значення. На місцевих виборах 2020 р. перемогу в переважній більшості регіонів України отримали регіональні проекти, глави міст перемагали на основі власного авторитету і хорошого іміджу локальних господарників. З однієї сторони, це надало змогу щодо рекрутування нових еліт, з іншої – це могло посприяти фрагментації й консервації місцевих еліт. Більшість місцевих проектів здійснювали функцію альтернативи парламентським партіям, що стало ухиленням від проблем і пристосуванням місцевих еліт до проросійських політичних сил на Сході й Півдні України. Парламентські партії отримали суттєву підтримку виборців в регіонах, де були відсутні потужні місцеві проекти. Але водночас парламентські партії не знайшли відповідного рівня підтримки виборців, що засвідчує зацікавленість виборців у новому інтеграційному проекті. Місцеві вибори показали заборону на функціонування регіональних еліт, місцеві еліти швидко обійшли юридичні обмеження (Лебедюк, 2021, с. 76).

У демократичному суспільстві вибори є механізмом рекрутування політичної еліти до всіх органів законодавчої гілки влади. Тому запровадження пропорційної системи з відкритими регіональними списками для обрання народних депутатів України є оптимальним наразі. Також необхідним є підвищення рівня виборчого бар'єру, обрання політичних партій на ідеологічних засадах, можлива структуризація палат українського парламенту до двопалатного. Як результат це сприяло б підвищенню структурованості парламенту та унормуванню шляхів входження до політичної еліти в Україні.

**ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:**

1. Бевз, Т. (2010). Трансформація виборчої системи в умовах української політичної дійсності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. Вип. 6 (50).* 6–17.
2. Зеленько, Г. (2022). *Політико-інституційні детермінанти національної стійкості.* Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь. Київ : НАН України. 77–103.
3. Лебедюк, В. (2020, листопад, 28). *Регіональні особливості місцевих виборів в Україні 2015 та 2020 рр.* [Міжнародна наукова конференція]. «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведи). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 68–78.
4. Розумний, О. (2020, листопад, 28). *Президентські та парламентські вибори 2019 року: параметри тяглості та мінливості електорального вибору.* [Міжнародна наукова конференція]. «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведи). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 7–13.

5. Рудич, Ф. (Ред.). (2012). *Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти).* Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
6. Щедрова, Г. (2015). Виборча система як чинник ефективності ротації еліт і демократичних зрушень в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія, № 4.* 24-30.
7. *Щодо зменшення кількості народних депутатів України.* (2020). Офіційне інтернет-представництво Президента України. https://www.president.gov.ua/news/shodo-zmenshennya-kilkosti-narodnih-deputativ-ukrayini-64633

**REFERENCES:**

1. Bevz, T. (2010). Transformatsiia vyborchoi systemy v umovakh ukrainskoi politychnoi diisnosti. [Transformation of the electoral system in the conditions of Ukrainian political reality.]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy.* Vyp. 6 (50). 6–17. [in Ukrainian].
2. Zelenko, H. (2022). *Polityko-instytutsiini determinanty natsionalnoi stiikosti.* [Political and institutional determinants of national stability.]. Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid. Kyiv : NAN Ukrainy. 77–103. [in Ukrainian].
3. Lebediuk, V. (2020, lystopad, 28). *Rehionalni osoblyvosti mistsevykh vyboriv v Ukraini 2015 ta 2020 rr.* [Regional features of local elections in Ukraine in 2015 and 2020]. [Mizhnarodna naukova konferentsiia]. «Politychni partii i vybory: ukrainski ta svitovi praktyky» (pam'iati Yuriia Romanovycha Shvedy). Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 68–78. [in Ukrainian].
4. Rozumnyi, O. (2020, lystopad, 28). *Prezydentski ta parlamentski vybory 2019 roku: parametry tiahlosti ta minlyvosti elektoralnoho vyboru.* [Presidential and parliamentary elections of 2019: parameters of durability and variability of electoral choice]. [Mizhnarodna naukova konferentsiia]. «Politychni partii i vybory: ukrainski ta svitovi praktyky» (pam'iati Yuriia Romanovycha Shvedy). Lviv: Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. 7–13. [in Ukrainian].
5. Rudych, F. (Red.). (2012). *Polityka v osobakh (Politychne liderstvo na postsotsialistychnomu prostori: natsionalnyi i rehionalnyi konteksty.* [Politics in individuals (Political leadership in the post-socialist space: national and regional contexts)]. Kyiv: IPiEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
6. Shchedrova, H. (2015). Vyborcha systema yak chynnyk efektyvnosti rotatsii elit i demokratychnykh zrushen v Ukraini. [The electoral system as a factor in the efficiency of rotating elites and democratic changes in Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia : Filosofiia. Sotsiolohiia. Politolohiia, № 4.* 24-30. [in Ukrainian].
7. *Shchodo zmenshennia kilkosti narodnykh deputativ Ukrainy.* [Regarding the decrease in the number of People's Deputies of Ukraine]. (2020). Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. https://www.president.gov.ua/news/shodo-zmenshennya-kilkosti-narodnih-deputativ-ukrayini-64633

***Olha Naumenko,***
*PhD of Political Sciences, Associate Professor of Political Technology Department,*
*Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman*

***The Consequences of the Transformation of the Electoral System Regarding Recruitment to the Political-Power Elites of Ukraine***

*The article analyzes the transformation of the electoral system of Ukraine during the years of state independence. The influence of electoral systems on the recruitment of the political elite is*

*considered. The evolution of the electoral system underwent significant legislative changes almost for every parliamentary election, partly local elections. The electoral system was tested in the electoral process in the form of majoritarian, proportional and mixed. During election campaigns, the structuring mechanism in Ukraine should create a relationship between electoral preferences and the party structure of the parliament. It was found that the change in the electoral system transforms the mechanisms of recruitment to the political-power elites. As a result of the local elections on October 25, 2020, the candidates were mostly deputies who received a mandate from the party, while not even overcoming the electoral quota. The electoral system guaranteed the seats of deputies to the candidates who were in the first positions in the all-party lists, provided that their party passed the electoral barrier. The new administrative-territorial division in Ukraine reduced the number of administrative units and the number of local deputies. It was analyzed that a proportional electoral system with open regional lists would be optimal for Ukraine at the moment. The President of Ukraine V. Zelenskyi proposed a draft law on reducing the number of parliamentarians to three hundred, which remained a decision without its practical implementation. The decrease in the number of people's deputies in the Ukrainian parliament requires further research. The conclusion is substantiated that it is necessary to raise the level of the electoral barrier, to elect political parties on ideological grounds, and to structure the chambers of the Ukrainian parliament into a bicameral parliament. As a result, this would help increase the structure of the parliament and normalize the ways of entering the political elite in Ukraine.*

***Keywords:*** *electoral system, majority electoral system, proportional electoral system, political elite, local elections.*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2022.32.04

**УДК 342.8**

**Анна Бучинська,**
*аспірантка Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України*
*ORCID:0000-0002-1850-3605; EMAIL: buchynska.anna@gmail.com*

## ЗМІНА ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Стаття присвячення вивченню наслідків зміни виборчого законодавства в Україні та дослідженню причинно-наслідкових зв'язків між зміною виборчих систем і якісними нововведеннями в політичне середовище. Зазвичай, в Україні зміни виборчого законодавства відбувалися напередодні чергових виборів кожного електорального циклу, що дає підстави стверджувати, що це стало своєрідною виборчою технологією в політичній боротьбі. Адже перевага надавалась тій виборчій системі, за якої саме партія влади могла б набрати максимальну кількість голосів. Нехтуючи порадами міжнародних організацій спостереження за виборами, нівелюючи експертну думку вітчизняних громадянських організацій, політики, залежні від представників фінансово-промислових груп, продовжували маніпулювати прогалинами в законодавстві та не кодифікували виборче законодавство до грудня 2019 року. Як відбувалася еволюція виборчих систем, основні мотиви законодавчих нововведень та причини вибору оптимальної системи виборів для українського суспільства є предметом аналізу у цій статті.*

***Ключові слова:*** *виборча система, парламентські вибори, виборче законодавство, електоральний цикл, виборча технологія.*

**Постановка проблеми.** Активна електоральна участь громадян – це невід'ємна ознака демократичного та відповідального суспільства, в якому інститут виборів слугує інструментом ротації політичних еліт. Право обирати та бути обраним до органів державної влади та місцевого самоврядування на основі загального та рівного виборчого права за умов здорової політичної конкуренції та чесних виборів є ознакою прямої демократії. На прикладі